

Monety

Rewers: Stylizowane wizerunki: rycerza ciężkozbrojnego z kopią na koniu oraz w tle kontury rycerza z obnażonym mieczem na koniu. U góry z prawej strony kontury zabudowań miejskich. U dołu pod łamaną linią napis: RYCERZ/ CIĘŻKOZBROJNY, nad wyrazem CIĘŻKOZBROJNY, nad linią z prawej strony napis: XV w.

Projektant monety: *Roussanka Nowakowska*

nominał	200 zł
metal	900/1000 Au
stempel	lustrzany
średnica	27,00 mm
masa	15,50 g
wielkość emisji (nakład)	9.900 szt.

Awers: Z prawej strony wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Pod orłem napis: 200/ZŁ. Z lewej strony orła u góry oznaczenie roku emisji: 2007. Poniżej stylizowane wizerunki: hełmu, dwóch mieczy, kopii, rękawicy oraz proporca. U dołu półkolem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Stylizowany wizerunek rycerza ciężkozbrojnego z obnażonym mieczem na koniu. Z lewej strony stylizowany wizerunek zabudowań miejskich. U dołu i z prawej strony półkolem napis: RYCERZ CIĘŻKOZBROJNY – XV w.

Projektant monety: *Roussanka Nowakowska*

nominał	2 zł
metal	stop CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji (nakład)	990.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-07, pod orłem napis: ZŁ 2 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA, poprzedzony oraz zakończony sześcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Stylizowany wizerunek rycerza ciężkozbrojnego z kopią na koniu. U dołu na szarfit półkolem napis: RYCERZ CIĘŻKOZBROJNY – XV w.

Na boku: Ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami.

Projektant awersu: *Ewa Tyc-Karpińska*

Projektant rewersu: *Roussanka Nowakowska*

nominał	10 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
wymiary	długość: 22,00 mm szerokość: 32,00 mm
masa	14,14 g
wielkość emisji (nakład)	61.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Nad orłem hełm rycerski oraz wokół orła i hełmu ornament roślinny. Pod orłem z prawej strony napis: 10/ZŁ, z lewej strony ukośnie wizerunek miecza. Pod mieczem oznaczenie roku emisji: 2007. Z lewej strony pionowo napis: RZECZPOSPOLITA, u dołu napis: POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Informacje o sposobie nabycia monet na stronie:
www.nbp.pl

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Polskiej SA
w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

Rycerz ciężkozbrojny – XV w. – Historia Jazdy Polskiej –

W dniu 24 października 2007 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety z serii „Historia Jazdy Polskiej” przedstawiające rycerza ciężkozbrojnego z XV wieku, o nominałach:

- 200 zł – wykonaną stemplem lustrzanym w złocie,
- 10 zł – wykonaną stemplem lustrzanym w srebrze,
- 2 zł – wykonaną stemplem zwykłym w stopie Nordic Gold.

W XV w. rycerstwo polskie, wzorem europejskiego, przyjęło nowy sposób noszenia zbroi. Rycerze przestali okrywać zbroję szatami; teraz widać było lśniącą powierzchnię polerowanej stali. Zmiana ta była możliwa dzięki płatnerzom, którzy stworzyli zbroję złożoną z płyt stalowych okrywających całe ciało rycerza. Ulepszenie zbroi wiązało się z dodatkowym wyposażeniem konia bojowego – skonstruowano zbroję końską (tzw. ladrowanie). W Polsce nie była ona zbyt rozpowszechniona zarówno z powodów wysokich kosztów, jak i ograniczonej użyteczności podczas bitew. Ulepszono również siodło, którego wysokie brzegi (tzw. łęki), okute blachą, chroniły rycerza zarówno przed bronią przeciwnika, jak i strąceniem z wierzchowca. W boju zrezygnowano z tarcz, utrzymując je jako element uzbrojenia turniejowego i znak heraldyczny.

Z powodu zwiększającego się ciężaru uzbrojonego jeźdźcy zaczęto hodować konie o odpowiedniej sile. Koni bojowych używano jednak wyłącznie do bitwy lub turnieju. Konie te szły stępa, kłus był wykluczony ze względu na ciężar rycerza. W momencie ataku koń przechodził na krótkim dystansie w cwał. Rozróżniano trzy rodzaje koni bojowych, z których najcenniejszy był tzw. koń wielki, kosztujący zawrotne sumy.

Od początku najważniejszą bronią rycerstwa był miecz – będący zarówno orężem, jak i symbolem przynależności do stanu rycerskiego. W XV w., równoległe z udoskonaleniem zbroi, która stała się odporniejsza na ciosy, powiększono miecz, wyposażając go w dwuręczną rękojeść. Przy prawym boku noszono sztylet (tzw. puginał), używany w bezpośrednim starciu, do zadania ciosu między płyty zbroi. Do ataku służyła trzymana pod pachą kopia – długa na kilka metrów broń drzewcowa zakończona grotem. Aby zmniejszyć jej ciężar, wykonywano ją z wydrążonej drewnianej rury. Kopia była bronią jednorazowego użytku – po uderzeniu w przeciwnika łamała się (stąd znane przysłowie o kruszeniu kopii).

Zbroję rycerską udoskonalano przez cały XV w. Polskie rycerstwo najczęściej przyjmowało wzory z sąsiednich Niemiec, skąd pochodziły popularne w tym stuleciu zbroje zwane obecnie gotyckimi. W swej formie odzwierciedlały tendencje charakterystyczne dla sztuki gotyku – smukłość sylwetki, wydłużenie form (np. nosków trzewików), ostrość konturów. Zbroje te nawiązywały do ówczesnych ubiorów.

Płatnerze, pracujący w polskich miastach, dostarczali wyrobów wysokiej jakości. Najbogatsi rycerze kupowali zbroje także za granicą. Uzbrojenie polskiej jazdy w tamtym czasie nie różniło się w zasadzie od uzbrojenia rycerstwa zachodnioeuropejskiego.

Zaprojektowanie, a następnie wykucie pełnej zbroi płytowej wymagało i wyobraźni, i wielkich umiejętności płatnerskich. Większość czynności przy wytwarzaniu zbroi robiono ręcznie, kując płyty na zimno. Od XV w. zaczęto korzystać z urządzeń mechanicznych, m.in. wielkich młotów służących do kucia i wirujących tarcz do polerowania powierzchni płyt.

Przywdzianie zbroi nie należało do rzeczy łatwych. Rycerz nie mógł obyc się bez pomocy giermka, dobrze znającego zasady zakładania tego okrycia. Pisano nawet instrukcje zakładania zbroi, w których wskazywano kolejność czynności – rycerz jako pierwsze nakładał żelazne trzewiki i nagolenice, a na końcu zakładał na głowę hełm. Waga pełnej zbroi płytowej dochodziła w XV w. do około 25 kilogramów. Taka masa rozłożona równomiernie na ciele rycerza nie krępowała ruchów i pozwalała na wielogodzinny udział w walce.

Od XV w. na polach bitew rycerstwo coraz częściej spotykało przeciwnika uzbrojonego w broń palną. Spowodowało to stopniowe pogrubianie blach zbroi, granicą okazała się wytrzymałość człowieka i konia noszących takie zbroje. W rezultacie u schyłku XV w. rycerstwo zatraciło impet i siłę natarcia, które decydowały o sukcesie jazdy.

Poza walkami bitewnymi rycerze używali zbroi także do turniejów, stanowiących zaprawę do rzeczywistego boju. Turnieje były również miejscem prezentacji uzbrojenia, rumaków i stroju. Obyczaj turniejowy rozkwitł w pełni właśnie w XV w. Bujnie rozwijał się ceremoniał igrzysk turniejowych – uroczyste otwarcie, prezentacja zawodników, wymiana wyzwania, wszystkie skomplikowane etapy walki oraz obrzęd wręczania nagród zwycięzcom. Rozwój płatnerstwa spowodował, że powstało nawet specjalne uzbrojenie turniejowe, które przewyższało ciężarem wszystkie inne typy uzbrojenia bojowego. Na takie zbroje mogli pozwolić sobie jedynie najbogatsi, przede wszystkim książęta i królowie. Turnieje były areną rywalizacji, oczekiwano nagród, sławy i łaski niewiast. Często jednak kończyły się poważnymi kontuzjami, a nawet śmiercią uczestników.

Rycerstwo polskie w tym czasie żywo włączyło się w bieg międzynarodowych wydarzeń, poszukiwało powodzenia i sławy w obcej, często dalekiej, służbie. Niosło pomoc zagrożonym sąsiadom, biorąc udział w ciężkich walkach z coraz groźniejszymi siłami tureckimi. Błyszcząco także na uroczystościach dworskich i turniejach szeroko poza granicami ojczystej ziemi.

Najsławniejszym rycerzem polskim XV w. był Zawisza Czarny z Garbowa, herbu Sulima, starosta spiski, dyplomata na dworze cesarza Zygmunta Luksemburskiego, poseł króla Władysława Jagiełły. Okryty chwałą zwycięzca wielu turniejów, człowiek nieposzlakowanie uczciwy i wyjątkowo mężny, bohater broniący ojczyzny m.in. w bitwie pod Grunwaldem w 1410 r., poległ w obronie Europy w 1428 r. w walkach z Turkami pod zamkiem Golubac nad Dunajem, gdzie do końca oślaniał odwrót pokonanych przez Turków współtowarzyszy. Jego sława przetrwała do dziś w powiedzeniu „Polegaj jak na Zawiszy”. Do tej tradycji odwołuje się także współczesne harcerstwo.

Polska ciężkozbrojna jazda rycerska musiała wielokrotnie w owym czasie stawiać czoła przeciwnikom. W czasie wojen z zakonem krzyżackim najświetniejsze zwycięstwo odniosła w bitwie pod Grunwaldem w 1410 r.

W połowie XV w., w czasie trwającej trzynastcie lat wojny z zakonem krzyżackim (1454-1466), wskutek klęsk rycerskiego pospolitego ruszenia, rozpoczęto formowanie zawodowych, służących za pieniądze, wojsk zaciężnych. Było to konieczne – rozwój sztuki wojennej i techniki uzbrojenia, wymagał coraz wyższych kwalifikacji żołnierskich i zwiększał koszty uzbrojenia. Pospolite ruszenie rycerstwa, służące za darmo, z tytułu posiadania majątku ziemskiego, nadal stanowiło podstawę obronności państwa, ale niezbyt liczne, wysoko wykwalifikowane wojska zaciężne, pełniły rolę elity całego stanu szlacheckiego. Umożliwiły wprowadzenie rozwiązań, które przyczyniły się do triumfów polskiego oręża w następnych wiekach. Wojska zaciężne, stając się z czasem główną siłą zbrojną państwa polskiego, kontynuowały rycerskie zasady patriotyzmu i miłości ojczyzny. Zawsze gotowe do działania, były siłami szybkiego reagowania, szkołą wojennego rzemiosła, wzorem dla całego systemu obronności. Spośród nich mianowano hetmanów, wojewodów i starostów, a w następnych stuleciach wybrano nawet króla Jana III Sobieskiego.

*Witold Głębowski
Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie*

Wszystkie monety emitowane przez NBP są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.